

Judit Neurink

DNA

MAZIREL PERS

liegt

niet

De zoektocht naar
verloren Joodse familie

Inkijkexemplaar

DNA-onderzoek is zo populair dat wereldwijd al zo'n honderd miljoen mensen een test hebben gedaan om meer over hun afkomst te weten. De tests onthullen echter ook familiegeheimen: buitenechtelijke relaties, adopties, verborgen genen. Waarmee levens kunnen veranderen.

Judit Neurink gaat op zoek naar haar eigen vermoede Joodse wortels en ontdekt daarbij dat DNA-onderzoek juist Joden helpt hun verloren verleden te hervinden. Want het is nog een van de weinige wegen om door de Holocaust vermiste familieleden op te sporen en om degenen die toen stierven aan de vergetelheid te onttrekken.

Terwijl ze in haar eigen familie nazi's en kruisvaarders ontdekt, laat Neurink mensen aan het woord over de gevolgen van hun DNA-test. Ze beschrijft het proces van verbazing, ongeloof, ontkenning, afschuw maar ook blijdschap. Van afwijzing door nieuw ontdekte familieleden, maar ook van bekering tot het geloof van nooit vermoede Joodse voorouders. En vraagt zich af: hebben we een doos van Pandora opengemaakt?

FOTO © ROB HUIBERS

Judit Neurink is journalist en auteur. Na jaren als Midden-Oostenredacteur voor *Trouw* woonde ze elf jaar in de Koerdische Regio van Irak. Ze was als correspondent actief voor Nederlandse en internationale media. Nu woont ze in Athene en schrijft vooral boeken.

'Je Joodse familie "kwijt" zijn gaat nooit over. Je Joodse familie zoeken is als een reis naar Ithaca, waarbij niet de bestemming belangrijk is, maar de reis die je uitstippelt en meemaakt. Lezen, dit fascinerende epos!'

– ROB OUDKERK

'Op een spannende en actuele manier wekt Judit Neurink het thema DNA tot leven. Waar kom ik vandaan? Ben ik wel wie ik dacht dat ik was? En maakt dat eigenlijk uit? Want zijn we in wezen niet allemaal hetzelfde? Dit boek is een prachtig pleidooi voor medemenselijkheid. En dat is broodnodig in deze gepolariseerde tijden.'

– NATASCHA VAN WEEZEL

MAZIRELPERS.NL

Inkijkexemplaar

DNA LIEGT NIET

Inkijkexemplaar

Judit Neurink

DNA liegt niet

De zoektocht naar verloren Joodse familie

Inkijkexemplaar

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten

Ontwerp omslag
Bart van den Tooren

Foto auteur
Rob Huibers

Ontwerp binnenwerk
Elgraphic

ISBN 9789464565324
e-ISBN 9789464565331
NUR 320,716

© 2025 Judit Neurink, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
© 2025 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Mazirel Pers is een imprint van Walburg Pers
www.mazirelpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inkijkexemplaar

Inhoud

Voorwoord – Kleine moeite, grote gevolgen 7

1. Waarom die fascinatie 13
2. Hoe het begon 42
3. Verborgen, vermist, vergeten 63
4. Ik ben Joods! 84
5. Koningen, rabbijnen en andere ontdekkingen 110
6. Wat een test kan aanrichten 123
7. De testbedrijven en wat ze testen 144
8. Joods DNA, wat is dat? 171
9. De detectives 198
10. Ziekmakend DNA 218

Conclusie 229

Nawoord 235

Boekenlijst 239

Voorwoord

Kleine moeite, grote gevolgen

Een DNA-test is zo gedaan. Daarna volgt met een week of zes de uitslag. Soms zijn er grote verrassingen, die nog grotere gevolgen hebben voor mensenlevens. Want DNA trekt zich niets aan van het feit dat onze voorouders dingen geheim hebben proberen te houden. Dat onechte kind is niet meer verborgen. Die verzwegen adoptie niet meer geheim. Hetzelfde geldt voor de zaad-donor als vader. En voorouders die om wat voor reden ook hun wortels probeerden te ontkennen, vallen alsnog door de mand.

Soms is het helemaal niet spannend. Zoals bij mij: mijn genen geven aan dat mijn voorouders vooral in Nederland en omgeving woonden. Maar ik vond wel interessante familie verhalen terug. Waardoor mijn broers en zuster opeens toch geïnteresseerd raakten, terwijl ze mijn fascinatie voor DNA en stambomen tot dan toe met niet meer dan een meewarige glimlach konden waarderen.

Toen enkele bedrijven in de Verenigde Staten begin deze eeuw DNA-testen voor commercieel gebruik begonnen aan te bieden (de eerste was FamilyTreeDNA in 2000) was dat voor veel Amerikanen de manier om te achterhalen waar ze precies vandaan kwamen. Hun voorouders waren naar de VS geëmigreerd om het oude land achter zich te laten, maar de kleinkinderen wilden daar juist meer over weten. Er was (en is) een groot gebrek aan kennis over familie, zo bleek in 2022 uit een onderzoek van testbedrijf Ancestry DNA. Minder dan de helft van de Amerika-

nen (47 procent) kon toen alle vier grootouders noemen, en slechts 4 procent alle acht overgrootouders. De behoefte om ze te kennen was er echter wel. Zo'n 66 procent gaf aan dat ze meer wilden weten over hun familiegeschiedenis. Cijfers die overigens niet zoveel anders zullen zijn voor Europa. Had iemand mij voordat ik met het onderzoek voor dit boek begon gevraagd naar de namen van mijn grootouders, dan had ik die ook maar deels geweten.

Sinds die eerste testen hebben miljoenen besloten hun DNA in kaart te laten brengen. In 2017 hadden zo'n acht miljoen mensen wereldwijd zo'n test gedaan. Twee jaar later was dat al dertig miljoen, en die trend heeft zich verder doorgezet. In de Verenigde Staten alleen al lieten meer dan 26 miljoen mensen hun DNA testen; volgens het onderzoeksbureau YouGov kwam dat in 2022 neer op een op de vijf Amerikanen.

Daarmee vormen de DNA-testen vooral een Amerikaans verhaal; elders bestond en bestaat minder behoefte om meer te weten te komen over afkomst en voorouders. Dat lijkt alles te maken te hebben met het feit dat de Verenigde Staten zijn ontstaan door migratie, waarna in de smeltkroes veel kennis over familie en oorsprong verloren ging. Vergeleken met dat DNA en die stambomen zijn de mijne bijzonder saai. Mijn voorouders waren nogal honkvast, trouwden vaak zelfs binnen een dorpsgemeenschap en slechts een enkeling trok weg uit Twente. Voor veel Europeanen geldt dat ze wel ongeveer denken te weten waar ze vandaan komen. Dus zullen ze minder snel dan Amerikanen op het idee komen een DNA-test te doen.

Wat de gevolgen zijn van al die testresultaten is minder bekend. Al kan je uit het bestaan van de vele Facebookgroepen over de materie en de verhalen daar opmaken dat die heel ingrijpend kunnen zijn. En als er opeens geheimen boven water komen, wat doe je dan?

Die geheimen zocht ik juist toen ik op zoek ging naar mijn vermoede Joodse genen en een DNA-test deed. En zo ontdekte ik dat ik bepaald niet de enige was. Maar vooral ook dat dit soort onderzoek juist voor de Joodse gemeenschap van belang is. Onder een deel van de Joden is genealogisch onderzoek – het onderzoek naar je afkomst – al sinds de jaren tachtig populair. Door de Tweede Wereldoorlog en de emigratie naar de Verenigde Staten, Canada en Australië zijn de Europese Joden die de Holocaust hadden overleefd immers over de wereld verspreid geraakt. De daaropvolgende generaties willen niet meer vergeten. Ze willen weten waar ze vandaan komen: wat hun wortels zijn, tot hoe ver terug ze hun familie kunnen vinden en waar in Europa ze vandaan komen. ‘Een familie zonder de kennis van haar geschiedenis, herkomst en cultuur is als een boom zonder wortels’, is dan ook het motto van een Amerikaanse organisatie die documentatie over Joodse geboorten, levens en sterfgevallen verzamelt.

Voor bijna geen enkel volk zijn DNA-testen zo belangrijk als voor het Joodse; daarom besteed ik daar in dit boek veel aandacht aan. De generatie die de Holocaust nog kan hebben overleefd wordt immers steeds ouder. De kans dat familieleden die elkaar in de chaos van toen kwijtraakten de ander alsnog terugvinden, wordt daarmee steeds kleiner. En dan zijn er de eerdere Jodenvervolgingen, waarbij mensen zich vanwege hun veiligheid bekeerden of hun geloof ontkenden. Waarbij hun nakomelingen die wortels een paar generaties later tot hun grote verrassing ontdekken. En dit is maar een greep uit de vele mogelijkheden. Dit boek staat er vol mee.

Doordat er steeds meer organisaties zijn gekomen die de amateurgenealogen wilden helpen en steeds meer archieven online toegankelijk werden, hebben steeds meer Joden zich toegelegd op het vinden van hun voorouders. Velen stuiten daarbij echter op het probleem dat door de Holocaust niet alleen delen van hun stamboom niet meer te achterhalen waren, maar ook dat er on-

zekerheid was over wie er precies waren omgekomen. DNA-onderzoek bleek daarbij het breekijzer om gesloten deuren te openen.

Wat van groot belang bleek, is de geslotenheid van de gemeenschap, waar van oudsher binnen de groep maar nog vaker binnen het dorp en zelfs binnen de familie is getrouwd. Dat heeft gevolgen voor het DNA, dat daardoor herkenbaar wordt voor de groep, zoals ik verderop uitgebreid zal uitleggen.

In dit boek wordt het begrip antisemitisme verschillende keren genoemd. Sinds de Hamas-aanval van 2023 en de daaropvolgende Gaza-oorlog lijkt er een begripsverwarring te zijn ontstaan, waarbij antisemitisme en antizionisme door elkaar heen zijn gaan lopen. Ik versta onder antisemitisme Jodenhaat, zoals die er eeuwenlang is geweest, lang voordat de staat Israël werd gesticht. Een haat tegen Joden die vaak voortkomt uit wantrouwen, maar ook uit jaloezie. Die te maken heeft met het geloof en de afkomst van de personen tegen wie die zich richt, niet met het stichten van de staat Israël.

De meeste gesprekken die ik voor het boek voerde vonden plaats voordat met het Hamas-bloedbad, de Gaza-oorlog en het geweld in Libanon het antisemitisme weer over de hele wereld werd aangewakkerd. Tijdens het onderzoek werd ik er (opnieuw) mee geconfronteerd dat dit golfbewegingen zijn die voortkomen uit eeuwenoude negatieve gevoelens ten aanzien van Joden.

In mijn familie ging het gerucht dat we Joodse wortels hebben, ergens aan mijn vaders kant. Maar het verhaal was erg vaag. In dit boek probeer ik via mijn eigen zoektocht die van anderen te volgen en te duiden. Om te begrijpen wat we aan het doen zijn, en waar ons dat kan brengen.

Dit is een boek dat vooral ervaringsdeskundigen aan het woord laat, en een paar journalisten, maar nauwelijks weten-

schappers. Want ik was veel meer geïnteresseerd in het menselijke verhaal dan in het academische. Wat doen die ontdekkingen met onze levens? En wat betekent het op de langere termijn? Hebben we met het ontwikkelen en commercieel aanbieden van DNA-onderzoek misschien een doos van Pandora geopend? Of brengt die kennis ons de rust en zekerheid die we blijkbaar zoeken?

1

Waarom die fascinatie

Duifje heette ze.

Een jonge Joodse vrouw die met haar man en zoontje in mijn appartement aan de Amsterdamse Waalstraat woonde, in een bange, bedreigende tijd. In 1944 is ze naar Westerbork en daarna naar Bergen-Belsen afgevoerd. Ze overleefde het niet. Vele jaren later, in 2012, onthulde haar zoon Hans een ‘stolpersteintje’ op de stoep voor wat inmiddels mijn woning was. Een struikelsteentje dus, zo’n koperen steentje dat in de stoep wordt gelegd met de naam van iemand die is omgekomen in de Holocaust.

In wat een vreemde samenloop van zaken leek, was ik in die tijd net begonnen een boek te schrijven over Joden in Koerdistan. Die zijn tussen 1948 en 1952, in ook zo’n bange, bedreigende tijd, bijna allemaal uit Irak vertrokken, als ze zich tenminste niet tot de islam bekeerden. Het resulteerde in mijn roman *De Joodse Bruid*, over het verloren Joodse verleden van Irak. Voor de vertaling daarvan meldde zich tot mijn verbazing een Koerdisch-Nederlandse Jood, Miran Abraham, die blij was dat er eindelijk aandacht was voor de Joden van Irak. Hij wilde dat verhaal graag met hedendaagse Koerden delen. De Koerdische versie van het boek leidde ertoe dat ik in Irak voordrachten hield over een deel van het nationale verleden dat in de vergetelheid was geraakt.

Een direct verband is er niet, maar vanaf dat moment was het jodendom niet meer weg te denken uit mijn leven. Ik ben Neder-

lands-hervormd opgevoed. Uit mijn jeugd in Twente ken ik geen Joden. Terwijl de oorlog littekens had achtergelaten bij mijn ouders die in die tijd allebei naaste familieleden aan tbc hadden verloren, praatten zij nooit over Joodse vrienden of kennissen. Ook op school was het zo'n twee à drie decennia na de oorlog nog steeds een taboeonderwerp.

Pas nadat ik *De Joodse Bruid* had geschreven, ontdekte ik dat er wel degelijk Joodse families waren geweest in mijn geboorteplaats Goor. En dat was vooral omdat de zoon van de meubelwinkelier van toen, die twee klassen lager had gezeten op dezelfde middelbare school als ik, zich op Facebook als Joods afficheerde. Duco Hoek zorgde er in Goor voor dat er ter herinnering aan de vermoorde Joodse burgers stolpersteintjes zijn geplaatst.

Als ik contact met hem zoek, vertelt Hoek dat er vijf Joodse families in Goor wonen, die elkaar ook goed kennen. Vijf. Is het toeval dan dat een belangrijk deel van *De Joodse Bruid* in het Koerdische Penjwin speelt – een stadje waarvan de naam ‘vijf Joden’ betekent, vanwege de vijf Joodse families die er ooit woonden?

Ik ken die vijf Goorse families niet, zeg ik tegen Hoek. ‘Ik had juist het idee dat mensen in Goor wisten dat we Joods zijn,’ zegt hij. Anderzijds herinnert hij zich ook dat zijn vader in de jaren zeventig bij de volkstelling weigerde zijn geloof in te vullen. ‘Daar zat angst achter.’ En die is zelfs in de huidige tijd niet vreemd: Hoeks andere familieleden zijn veel minder open over hun Joodse achtergrond. ‘Ik vind dat je er wel trots op mag zijn en je je niet op de kop moet laten zitten,’ zegt hij daarover.

Die angst, die zal ik meer tegenkomen op mijn zoektocht. Dat er kort na de oorlog niet openlijk gesproken werd over wie Joods was, ook. Maar dat niet alleen. Het antisemitisme was jarenlang sterk geweest; veel Nederlanders hadden de Duitsers geholpen in hun anti-Joodse beleid. Anderzijds zal er ook schaamte zijn geweest bij mensen die zich stilhielden. Ook uit Goor zijn immers Joden afgevoerd.